

A Menorca, fem teatre!

Noelia Mas, Carme Morales Seguí, Sonia Tur Martí, Marta Cantamisa Mercadal, Carles Majancones Almerich

Convençuts de l'extraordinària capacitat del teatre per formar la personalitat creativa de l'alumnat, un grup de docents duen a terme propostes educatives que reconeixen i aprofiten el potencial d'aquesta rama de les arts escèniques a la nostra illa.

A pesar de no constituir una prioritat en els objectius oficials dels currículums, i les retallades cada vegada més alarmants en formació humanística i artística de cada nova llei educativa, a Menorca la pràctica dramàtica és cada vegada menys puntual i, gràcies a l'esforç d'equips educatius valents, es va incloent cada dia més i, amb major qualitat, a la realitat de les aules.

Aquest article vol contribuir a divulgar aquest tipus d'experiències i mostrar com a Menorca el teatre estalona cadascuna de les diferents etapes educatives de les nostres escoles i instituts. La mostra que exposem comença amb el repte de Teatre d'Escola en els col·legis d'infantil i primària de Maó, continua amb les experiències a l'educació obligatòria dels centres de secundària Pasqual Calbó i Cap de Llevant, i acaba amb el batxillerat artístic de l'IES Josep Maria Quadrado de Ciutadella.

I si fem com els nostres protagonistes, amb il·lusió, intensitat, connectant amb la nostra confiança i coratge, deixem enrere les pors donant el millor de nosaltres mateixos, i sortim ja a escena?

S'obre el teló!

TEATRE D'ESCOLA ARRELA ALS CEIP

Noelia Mas, creadora de Teatre d'Escola

Quan l'any 2015 l'Associació de Famílies d'Alumnes del CEIP Sa Graduada planteja la necessitat de tenir una especialista de teatre que acompanyi els fillets i les filletes en la creació d'un espectacle, s'inicia un procés de recerca pedagògica entre mestres, artistes, educadores socials i famílies que donen lloc a Teatre d'Escola, un projecte subvencionat per l'Ajuntament de Maó que té com a finalitat integrar l'Art Dramàtic dins del currículum escolar.

Els principals objectius són crear un marc de convivència agradable entre els companys i companyes i entre aquests i el professorat. També es proposa adquirir eines per gestionar les emocions individuals i fomentar la cooperació i la tolerància entre els participants, millorar la capacitat ex-

Contribuir a divulgar aquest tipus d'experiències i mostrar com a Menorca el teatre estalona cadascuna de les diferents etapes educatives

Els principals objectius són crear un marc de convivència agradable entre els companys i companyes i entre aquests i el professorat

consumeixin espectacles sinó democratitzar l'accés a les activitats artístiques i cooperar amb la construcció d'una societat més humana i justa.

I si fos veritat que el teatre pot contribuir a educar persones responsables i compromeses amb la societat? I si aquesta petita iniciativa en aquesta petita ciutat pogués generar un gran canvi?

Representar personatges entrena la capacitat d'entendre les pròpies emocions com a base per comprendre les dels altres. La vivència de situacions complexes afecta els més petits, que corren el risc de caure en la indiferència i la manca d'empatia. La nostra experiència ens diu que els infants que juguen amb videojocs violents o que tenen normalitzada la crueltat televisiva, reaccionen solidàriament en veure una petita empenta a l'escenari perquè el teatre actua d'amplificador i torna inadmissible el maltractament. Per això fem teatre fòrum, improvisacions quotidianes i creacions col·lectives.

A més, hem comprovat el desafiament que suposa al més xerraire de la classe projectar la veu, la por que pateix el més mogut quan surt tot sol al mig del cercle o la sorpresa

pressiva a través del llenguatge verbal i no verbal i promoure espais per a la reflexió.

La intenció és plantejar els problemes que té un centre educatiu per ajudar a solucionar-los a través dels fonaments propis de la pedagogia teatral. D'aquesta manera, la improvisació, el joc dramàtic i l'expressió corporal i oral es complementen amb els continguts de socials, català, educació física, matemàtiques, anglès i música.

És un ensenyament que es posiciona a favor de l'educació lenta, és a dir, no aprendre més del que ja fan les escoles, sinó aprendre millor i facilitar llocs segurs perquè els grups s'expressin lliurement. No busquem només assolir els objectius curriculars ni crear nous espectadors que

Volem donar veu a la infància. Aprendre a narrar històries i explicar contes

que es porta el grup quan la persona més tímida es transforma en un animal feréstec. Per això totes les participacions són voluntàries. Qui decideix no actuar, fa de públic, practicant el silenci, el respecte i l'observació.

Volem donar veu a la infància. Aprendre a narrar històries i explicar contes perquè els qui no compten, comptin. Defensem el riure com a Patrimoni de la Humanitat i, per això, donem les claus per transformar la tragèdia en comèdia i, si va bé, riure! Riure i xalar molt.

Com a docent vaig aprendre moltes coses i l'estrena a final de curs va ser una experiència inoblidable

Teatre d'Escola posa de manifest que no hi ha problemes d'aprenentatge sinó en l'aprenentatge, perquè les dificultats sorgeixen en el procés i no en els infants.

És una metodologia que només adquireix sentit quan està d'acord amb les tutores o tutors del grup, que proposen la línia de treball i acompanyen l'alumnat. Són els qui construeixen un ambient agradable i estimulant, els que confien en les seves capacitats i els que fan que tinguin èxit. El secret de la bona acollida del projecte rau en el grau d'implicació del professorat que, majoritàriament, s'ha abocat a l'activitat. Les seves objeccions, de fet, han estat una de les dificultats que hem après a resoldre, intentant ser un suport per a les seves feines i no una tasca afegida.

En aquests set cursos hem treballat a les escoles de Sa Graduada, Maria Lluïsa Serra, Mateu Fontirroig, Antoni Joan Alemany, Mare de Déu del Carme, La Salle i Tramuntana. Ara comencen Mare de Déu de Gràcia i Sant Josep. Confiam haver arribat a totes les escoles de Maó en un parell d'anys i poder continuar dient que podem atendre les necessitats de cinc-cents alumnes de manera simultània.

Després de sobreviure a una pandèmia i malgrat els recurrents problemes de sostenibilitat empresarial, hem après que l'aportació més gran de l'escola és la mateixa base del teatre, la socialització i que busquem en l'expressió artística el mateix que en els nostres pensaments, la veritat. Torna a llegir això.

Tant de bo aquella petita decisió del 2015 es converteixi en el futur en una gran repercussió. Pel professorat, per l'a-

Sempre hem tingut la voluntat d'apropar els clàssics als joves, a partir d'adaptacions ja fetes o de creació pròpia

lumnat, per a les famílies de Maó. Ara, més que mai, la pedagogia teatral ha de ser a les aules.

Fem teatre, fem escola, fem el món.

FEM TEATRE A L'INSTITUT

Carme Morales Seguí i Sonia Tur Martí, professores de Llengua catalana i literatura i d'Arts escèniques i dansa

Segons es pot extreure de les paraules de la professora Carme Morales de l'IES Pasqual Calbó, tots els inicis susciten incertesa però, a la vegada, generen il·lusió.

"A l'IES Cap de Llevant s'ofertava l'optativa de Teatre a quart d'ESO des de feia uns anys. El curs 2007-2008 em va tocar impartir-la sense tenir-ne cap experiència prèvia. Tu surts amb una formació universitària en filologia que sovint no té gaire a veure amb la realitat que et trobaràs a les aules i aquell curs havia de ser un repte per aquest motiu.

Les emocions viscudes i experimentades durant tot el procés, possibiliten un camí d'autoconeixement i de reforç positiu

Vaig veure la necessitat de prendre algunes decisions: calia formar-se i per això vaig apuntar-me a classes de teatre a l'Orfeó maonès i també era necessari donar una sortida a la feina dels alumnes que li donés autenticitat a la matèria, calia estrenar alguna cosa a final de curs.

Ens vam inscriure al programa Caixaescena i això ens va permetre estar en contacte amb altres centres i conèixer la feina que s'estava fent. Era una manera de reforçar totes aquelles inseguretats que anaven sorgint per la manca d'experiència.

Com a docent vaig aprendre moltes coses i l'estrena a final de curs de la nostra versió de Romeu i Julieta va ser una experiència inoblidable i molt potent a nivell professional. Va ser la descoberta d'un nou camí ple de possibilitats dins de la tasca docent".

El teatre escolar ens ha permès fer efectiva la inclusivitat de tot l'alumnat

Encara que els currículums de secundària no ho posen fàcil i no és senzill encaixar dins l'organització d'àrees i d'optatives una matèria com és el taller de teatre, a l'IES Cap de Llevant sempre es va tenir clar que s'havia obert un camí que valia la pena conservar i fomentar. Així des del projecte de centre es va propiciar que les hores de lliure configuració fossin destinades a tallers que motivessin els diferents interessos i capacitats de l'alumnat i que, a la vegada, fomentessin la creativitat, el treball en equip, l'autoestima, la responsabilitat, l'atenció, l'esperit cívic, la relació amb l'entorn, l'esperit de pertinença al centre, etc.

Del 2009 al 2015, els tallers de teatre, impartits per Carme Morales i Sonia Tur, van ser una àrea repartida entre 1r, 2n i 3r d'ESO, de dues hores setmanals. Va ser així com es van iniciar les col·laboracions entre nivells, per tal de tirar endavant els diferents espectacles.

El curs 2015-16 amb la nova llei educativa (LOMCE) aquestes hores de lliure disposició es van suprimir i ens vam trobar sense poder fer teatre.

Tot i això, el curs següent, amb la creació de l'optativa de 4t d'ESO, Arts escèniques i dansa, vam poder reprendre l'activitat teatral i tornar a produir un muntatge a final de curs. A la fi, l'administració reconeixia la vàlua d'un tipus de coneixements i de competències totalment equiparables a la resta d'àrees més "clàssiques". Tot i açò, a dia d'avui, pocs centres educatius ofereixen l'optativa, ja que sovint costa molt trobar un perfil de professorat que tengui formació i il·lusió per tirar-la endavant.

No hi ha educació artística sense pràctica artística

Des de l'optativa de taller de teatre primer i des d'Arts escèniques més tard, sempre hem tingut clar que l'objectiu era connectar amb el públic adolescent i jove dels nostres instituts; tant pel que fa al grup d'actors i actrius que protagonitzen tot el muntatge, com pel que fa al públic que ha d'omplir la sala.

Així mateix, sempre hem tingut la voluntat d'apropar els clàssics als joves, a partir d'adaptacions ja fetes o de creació pròpia i per açò hem representat obres clàssiques universals de diferents èpoques, des de l'antiga Grècia al teatre de W. Shakespeare, passant per alguns dels grans noms del teatre català: Rusiñol i Àngel Guimerà. També hem alternat aquest tipus de teatre amb la representació de textos més contemporanis, de Pere Calders, de T de Teatre, de Sergi Belbel, de Pasqual Alapont, etc.

A més a més, sempre hem tingut clar que s'havien d'estrenar els muntatges a un teatre "real"; en el nostre cas, un teatre de proximitat i lligat a la història de la nostra ciutat i al teatre amateur, com és el teatre Orfeó maonès. Açò ha fomentat l'apropament dels joves a assistir a una representació teatral, des de dalt l'escenari i des del pati de butaques; com a actors i actrius i altres o i altres oficis relacionats amb el món escènic, i com a públic que valora i respecta el fet teatral.

Per altra banda, tirar endavant un muntatge teatral, passant per totes les etapes que comporta, podem dir que su-

El teatre és una eina importantíssima per tal de preparar l'alumnat a viure i treballar

posa una situació d'aprenentatge que permet abordar quasi bé totes les competències clau. És una oportunitat única per experimentar un aprenentatge vivencial i una experiència emocional molt intensa.

Poques experiències escolars deixen una empremta tan viva com la de participar a un repte com aquest.

Les emocions viscudes i experimentades durant tot el procés, des del càsting de personatges, fins a l'estrena de l'obra, passant per l'època de muntatge de les escenes i la construcció dels personatges, fins arribar a l'assaig general, possibiliten un camí d'autoconeixement i de reforç positiu de l'autoestima que no s'aconsegueix fàcilment amb els adolescents. També com a docents, el record inesborrable de totes les representacions fetes i de les diferents generacions de joves actors i actrius que han passat per les aules del taller, suposa una motivació professional amb un gran valor afegit.

D'aquesta manera, pocs projectes evidencien tant la importància de la feina en equip. La implicació de tot l'alumnat és fonamental; del regidor al tècnic de so; i dels actors figurants als protagonistes de l'obra i als músics que hi han sonat en directe. Tothom ha d'esforçar-se al màxim i donar el millor de cadascú per poder arribar a l'estrena. És un exercici de responsabilitat i de compromís que desenvolupa el talent personal, la creativitat, la iniciativa, el lideratge compartit, l'aprenentatge entre iguals, el compromís, la superació de reptes, etc. L'objectiu no és tant el producte resultant, l'excel·lència de la representació final, com el camí i el procés per arribar-hi.

El teatre escolar ens ha permès fer efectiva la inclusivitat de tot l'alumnat, ja que és una activitat que evidencia que totes les persones són una peça imprescindible a l'hora de formar aquest collage creatiu que deriva en una representació teatral.

Relació d'obres representades al teatre Orfeó Maonès, per l'alumnat de l'IES Cap de Llevant i l'IES Pasqual Calbó, de Maó:

- 2008 i 2018 Romeu i Julieta, adaptació lliure de l'obra de W. Shakespeare.
- 2009 L'alegria que passa, adaptació lliure de l'obra de Santiago Rusiñol.
- 2010 Uf, quin viatge!, creació pròpia.
- 2011 i 2019 L'Assemblea de les dones, adaptació lliure de l'obra d'Aristòfanes.
- 2013 Criatures, adaptació de l'obra de T de Teatre.
- 2014 Antaviana, adaptació lliure de l'obra de Pere Calders.
- 2015 L'alegria que passa, adaptació lliure de l'obra de Santiago Rusiñol.
- 2017 La filla del mar, adaptació lliure de l'obra d'Àngel Guimerà.
- 2021 Espècies en perill d'extinció, adaptació lliure de l'obra de Núria Lluell.
- 2021 Ferides, adaptació de l'obra de Pasqual Alapont.
- 2022 Demà podries morir, adaptació lliure de l'obra de Pasqual Alapont.
- 2022 Sóc lletja, adaptació lliure de l'obra de Sergi Belbel.

TEATRE I EDUCACIÓ, EL PODER DE LA IMAGINACIÓ A LES AULES

Marta Cantamisa Mercadal, professora d'educació secundària

L'educació, sens dubte, busca el desenvolupament integral i equilibrat de les persones. Lamentablement, sovint el nostre sistema educatiu prioritza transmetre ensenyaments focalitzats en aspectes purament acadèmics o intel·lectuals, tenint el teatre un paper purament anecdòtic en el pla d'estudis. Les arts no haurien d'estar en les escoles i instituts només com a assignatures fàcils i divertides, ni com a activitats complementàries. No hi ha educació artística sense pràctica artística.

Com a docent, vaig tenir l'oportunitat fa uns quinze anys d'introduir el teatre com a part del currículum de la matèria d'anglès dins el programa British Council. Aquest programa, que beu d'un currículum anglosaxó amb una llarga tradició teatral a les aules, em va permetre unir la meua vocació docent amb la meua passió per les arts escèniques. L'experiència ha estat un viatge meravellós amb diferents promocions d'alumnat als quals recordo segons la producció en la qual vam treballar aquell any. Des de les primeres sessions de "drama" on posarem en pràctica exercicis de veu i moviment just arribant a crear algunes petites esce-

nes, el propi talent de l'alumnat em va portar a apostar per produccions cada any més ambiciosos i que hem acabat compartint amb companys, professorat i famílies damunt l'escenari de l'Orfeó Maonès, el marc de les nostres representacions, i gràcies al qual les hem pogut posar la feina feta davant d'un públic.

A les meves aules he vist desenvolupar-se talents que el propi alumnat desconeixia i que potser no haurien descobert mai. He vist l'alumnat assolir el tipus de creixement personal que ajuda a aprendre a ser i a fer, a cultivar l'autoestima, la confiança en un mateix i en els altres, la col·laboració i la relació amb el seu entorn.

A través dels personatges en qui es converteixen, l'alumnat coneix diferents realitats, diferents cultures i maneres de fer que desenvolupen la tolerància, l'empatia i el pensament crític davant la realitat que els ha tocat viure. La interpretació els permet ser un altre, viure vides que mai no viuran i aproximar-se a goigs quasi prohibits o a dolors insuportables mitjançant la simulació. Els ajuda a conèixer el seu cos, a tenir consciència de totes les seves possibilitats per posar-les a disposició de la forma externa que el personatge mostrarà i de les seves accions.

La interpretació millora enormement la capacitat comunicativa de qui la practica. L'alumnat de teatre aprèn la importància de la respiració, que és la base de l'elocució i, en definitiva, de l'expressió oral. L'entrenament de la respiració diafragmàtica no només és fonamental per a la interpretació de personatges, ho és per a la salut física i mental. També es treballen l'elocució, la pronúncia i el poder de la paraula, eines summament útils dins i fora de les aules.

En el cas del teatre musical, a tot el que s'ha esmentat abans s'uneixen altres formes d'expressió com la dansa, la

música i el cant, sovint amb el repte de realitzar-les totes alhora damunt l'escenari, tasca gens fàcil. I si és en llengua anglesa, com treballa amb el meu alumnat, hi afegim l'adquisició de vocabulari, el domini de la pronúncia i l'entonació nadiues així com l'ús de la llengua estrangera en contextos reals, ja que l'imaginari es converteix en realitat damunt l'escenari.

Bé sigui a través d'un Shakespeare com ara Somni d'una nit d'estiu, una adaptació de El senyor de les mosques, o d'un musical recent com Matilda o Billy Elliot, a través de les diferents produccions hem buscat la relació amb aquells temes d'actualitat o d'interès per al desenvolupament i formació de l'alumnat com a persones, com a ciutadanes i ciutadans. Cap estudiant pot sortir d'una aventura teatral com és la creació d'un espectacle sense que els seus horitzons emocionals, intel·lectuals, físics i mentals es vegin eixamplats.

I tanmateix, per a qui continuï pensant que l'educació hauria de centrar-se en aspectes purament acadèmics o intel·lectuals, està comprovat que la pràctica teatral a l'escola a més a més afavoreix també el rendiment acadèmic de l'alumnat, ja que millora la seva comprensió lectora i expressió escrita, la seva capacitat de memorització, i la seva motivació per als estudis.

El teatre és una eina importantíssima per tal de preparar l'alumnat a viure i treballar en un món cada vegada més complex i mancat d'imaginació. L'educació a través del teatre pot cultivar la capacitat creadora i la capacitat estètica de l'alumnat, donant-los l'oportunitat de participar en la vida cultural de la seva societat. L'art és de totes i tots, i per a totes i tots, i disposa d'unes dimensions no solament formatives, sinó també creatives que reclamen d'ésser valorades i difoses.

EL TEATRE AL QUADRADO

Carles Majancoses Almerich

El teló està a punt d'obrir-se, a la manera grega, del centre cap a les bandes, i els actors són darrere, damunt l'escenari. Però un personatge té un greu problema: és dins d'un armari i s'ha perdut la clau. "La clau, no trob la clau!": diu na Júlia. "Què fem?". "Manteniu la música i no obriu el teló, tothom a cercar la clau!". Al cap d'un minut apareix la clau. El personatge era dins l'armari però l'actor no, perquè parlava a través d'un micròfon amb veu d'ultratomba, com si fos dins l'armari però amagat darrere de la cameta, la cortina en segona línia que tapa a penes uns metres d'escenari. En efecte, el personatge i l'actor no són la mateixa persona. I aquesta és la feina del teatre, fer veure que sí, que ho són.

Aquesta petita anècdota explica el teatre per dins: a pesar de tenir una obra molt treballada durant mesos, qualsevol imprevist pot posar en perill la representació. Però forma part també de l'aprenentatge tenir assumit que pot passar qualsevol incident i continuar endavant amb l'espectacle.

L'alumnat de l'IES Josep Maria Quadrado de Ciutadella pot triar fer teatre a 4t d'ESO i és matèria de modalitat del Batxillerat Artístic, de fet és l'únic institut de Menorca que ofereix aquesta possibilitat i és per aquesta raó que rebem alumnes de tota l'illa. Alguns s'aixequen a les sis del matí per venir des de l'altra punta de l'illa en bus. Per una altra banda, molts d'ells ja tenen prou de bagatge en arts escèniques: han fet teatre a l'institut, són alumnes d'algun centre dramàtic, fan música, circ... fins i tot hem tingut algun il·lusionista autodidacte.

Amb aquest material humà, és fàcil muntar una representació de nivell. Per posar un exemple: en una representació dels alumnes de 4t del curs 2020-21 vam comptar amb música, dansa i teatre integrats en una mateixa obra, l'original de la qual no ho contenia (Safareig, de Carles Durà). La idea és aprofitar el talent dels alumnes i treballar a partir dels seus interessos. Es pot demanar als alumnes que dramatitzen un acudit, una llegenda urbana, una història de por... o presentar-se a classe amb una versió de Lisístrata, però al final ells potser han decidit fer un musical. Doncs el fan. El curs 2021-22 han representat Grease. Els alumnes, els actors, són els que donen la cara davant del públic. Han de poder participar en les decisions.

El professor té com a tasca important, doncs, oferir possibilitats de representació, és un poc el director de la companyia, o més encara: el productor; i els alumnes són la resta de membres: tècnics de llum i so, directors d'escena, escenògrafs, encarregats de vestuari, directors musicals. I actors, és clar. Els darrers cursos hem treballat, entre altres, textos de Carles Durà (Safareig), Vicente Cañón (Històries curtes en espais tancats), Ignasi Garcia Barba (Tinc feina), Anna Rodríguez Costa (Sandra Miller) i Sergi Belbel (Homes). Es va donar el cas que els actors eren una parella que dramatitzava una infidelitat (Per què? de Josep Pere Peyró). I després es va descobrir que eren parella en la

vida real. Coses del món de la faràndula, que també afecta els alumnes.

Un problema, potser el principal, del teatre amb alumnes de secundària pot ser la manca d'implicació. Faltes d'assistència, no aprendre's els papers per al dia de l'assaig, caure malalts en el moment més inoportú. No oblidem que al cap i la fi són alumnes. Convé recordar-ho sempre.

Per sort els alumnes que han optat per aquesta assignatura saben a què s'enfronten. I ho han decidit lliurement, per això si al cap d'unes sessions veuen que no els fa el pes, s'ho deixen. Haurien de saber que al cap d'uns mesos es trobaran davant d'un públic, que hauran de representar un personatge, deixar-se abduir. I la veritat és que ho fan molt bé. Al principi passaran pena de si venen aquests a veure'ns o aquells, i fins i tot voldran vetar l'entrada al teatre a segons qui. No us preocupeu, al final tot això s'oblida, simplement n'hi ha prou amb posar un dia i una hora per a la representació.

Però també és cert, i amb aquesta idea acabem, que no importa tenir cap coneixement previ, que tothom pot fer teatre i hi està convidat si només compleix aquestes condicions: voler participar-hi i gaudir de l'experiència. Ah, i no tindre por! ■